

ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสั้นหนังสือวันเด็กแห่งชาติ
**SOCIAL AND CULTURAL REFLECTIONS PRESENT IN SHORT STORIES
IN NATIONAL CHILDREN'S DAY BOOKS**

ภาวิณี พนมวัน ณ ออยุธยา*

Pawinee Phanomwan Na Ayutthaya*

สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
*Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Rajabhat
University.*

*Corresponding author, e-mail: ppawinee_wi@hotmail.com

Received: 6 May 2021; **Revised:** 4 July 2021; **Accepted:** 20 July 2021

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสั้นหนังสือวันเด็กแห่งชาติ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเรื่องสั้นที่ปรากฏในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504-2563 จำนวน 56 เล่ม รวม 213 เรื่อง เลือกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า ภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในเรื่องสั้นของหนังสือวันเด็กแห่งชาติเกี่ยวข้องกับสถาบันสังคม จำนวน 5 สถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา อีกทั้งพบการสะท้อนปัญหาสังคม ในสถาบันครอบครัว พบภาพสะท้อนสังคม 4 ด้าน ได้แก่ หน้าที่ของสถาบันครอบครัว ประเภทของครอบครัว การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมกับการเปลี่ยนแปลงบทบาทด้านต่าง ๆ ของสมาชิกในครอบครัว และวิกฤตการณ์ในครอบครัว ในสถาบันการเมืองการปกครอง พบภาพสะท้อนสังคม 2 ด้าน ได้แก่ ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตย และปัญหาทางการเมืองการปกครอง ในสถาบันเศรษฐกิจ พบภาพสะท้อนสังคม 3 ด้าน ได้แก่ กิจกรรมในระบบเศรษฐกิจ การยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และปัญหาทางเศรษฐกิจ ในสถาบันการศึกษา พบภาพสะท้อนสังคม 4 ด้าน ได้แก่ หน้าที่ของสถาบันการศึกษา บทบาทครู บทบาทของรัฐบาล และปัญหาทางการศึกษา และในสถาบันศาสนา พบภาพสะท้อนสังคม 4 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อ พิธีกรรม การปฏิบัติทางศาสนา และสัญลักษณ์ ส่วนปัญหาสังคมที่พบ มีจำนวน 5 ด้าน ได้แก่ ความยากจน อดายมุข ยาเสพติด ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม และแรงงานเด็ก และด้านภาพสะท้อนวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสั้นหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พบภาพสะท้อนใน 2 วัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ โดยวัฒนธรรมทางวัตถุ พบจำนวน 8 ด้าน ได้แก่ อาหาร การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ การเลี้ยงสัตว์เพื่อต้องการแรงงานไว้ช่วยทำงาน การสร้างถนน การสร้างที่อยู่อาศัย ดนตรี การละเล่น และเทคโนโลยี ส่วนวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ พบจำนวน 2 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อ และค่านิยม ด้านความเชื่อ พบการสะท้อนความเชื่อทางศาสนา จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

กฎแห่งกรรม และผลจากการทำบาปและการทำบุญ และด้านค่านิยม พบการสะท้อนค่านิยมหลัก 12 ประการ เช่น 1. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน เป็นต้น

คำสำคัญ: ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม เรื่องสั้น หนังสือวันเด็กแห่งชาติ

Abstract

This research aims to analyze the social and cultural reflections that are present in short stories in the National Children's Day books. The data was collected from short stories in the National Children's Day books from the years 1961 to 2020, consisting of 56 volumes, for the total of 213 short stories. The samples were selected through the purposive sampling method, and the data was analyzed by using descriptive analysis. The results of the research indicated that the social reflections that existed in the short stories in the National Children's Day books were connected to five social institutions as follows: Family institution; Political institution; Economic institution; Educational institution; Religion institution. The findings also indicated social problems in the short stories. As for the family institution, the social reflections were found in the following four aspects: The functions of family institution; The types of families; The shift of the social structure from an agricultural society to an industrialized society and the change in the roles of family members; The crisis in the family. Regarding the political institution, there were two aspects of social reflections found, as follows: The main features of democracy; The political problems. With regard to the economic institution, the social reflections were found in the following three aspects: The economic activities; The adherence to the Philosophy of Sufficient Economy; The economic problems. In the educational institution, there were the following four aspects of social reflections found: The functions of the educational institution; The roles of teachers; The roles of government; The education problems. With respect to the religion institution, the social reflections were found in the following four aspects, as follows: Beliefs; Rituals; Religious practices; Symbols. Regarding social problems, there were the following five aspects of social problems found: Poverty; Vice; Drugs; Deteriorating natural resources; Child labor. Concerning the cultural reflections found in the short stories in the National Children's Day books, the reflections were found in the following two cultures: Material culture; Non-material culture. In the material culture, the reflections were present in the following 8 aspects: Foods; Tool inventions; Livestock farming; Road construction; Home building; Music; Thai traditional plays; Technology. As for the non-material culture, the reflections were found in 2 aspects as follows: Beliefs; Values. With respect to beliefs, there were religious reflections found in the following three aspects: You reap what you sow; The law of Karma; The consequences of committing sins and making merit. Concerning values, the reflection of the 12 core values were found, such as 1. A love of three tenets of the nation: the nation, religion, and the monarchy and 2. Honesty, sacrifice, patience.

Keywords: Social and Cultural Reflections, Short Stories, National Children's Day Books

บทนำ

วรรณกรรมกับสังคมเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก โดยวรรณกรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสะท้อนมุมมองความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต ตลอดจนค่านิยมที่คนในสังคมแต่ละยุคสมัยได้แสดงออกมา ด้วยเหตุนี้การศึกษาวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ผู้เขียนจึงมักสอดแทรกความรู้ ความคิดเห็นที่มีต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมลงไป ทั้งนี้เพื่อแสดงความคิด ความรู้สึก หรือความต้องการตีแผ่ประเด็นสำคัญที่ต้องการแสดงให้ผู้อ่านได้รับรู้และเข้าใจความเป็นจริงหรือความเป็นไปของสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรม ดังที่ อิงอร สุพันธ์วิช [1] ได้กล่าวว่า วรรณกรรมกับสังคมเป็นสิ่งที่ผูกพันกัน วรรณกรรมจะสะท้อนความคิด ความเชื่อ และความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดยั้ง

วรรณกรรมเป็นผลผลิตทางสังคมมากกว่าเพียงใช้จินตนาการเพื่อฝันเป็นส่วนตัว วรรณกรรมไม่เป็นเพียงเครื่องแสดงความเป็นจริงทางสังคม แต่เป็นส่วนสำคัญของการกำหนดความเป็นไปของสังคม และขณะเดียวกันก็มีความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคมด้วย วรรณกรรมจะแสดงให้เห็นบรรทัดฐานทางสังคม วิถีชีวิต ค่านิยม และความคาดหวังในสังคม ซึ่งสามารถอนุมานจากทัศนคติและพฤติกรรมตัวละคร ยุริฉัตร บุญสินทิ [2]

หนังสือวันเด็กแห่งชาติจัดเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่สอดแทรกสาระความรู้และความบันเทิงไว้มากมายทั้งงานเขียนประเภทสารคดีและประเภทบันเทิงคดี โดยคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสวันเด็กแห่งชาติของทุกปี หนังสือวันเด็กแห่งชาติเริ่มจัดพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2502 โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้กำหนดให้จัดงานวันเด็กแห่งชาติขึ้นเป็นครั้งแรกในวันจันทร์แรกของเดือนตุลาคม และเปลี่ยนมาเป็นสัปดาห์ที่สองของเดือนมกราคม พร้อมทั้งมอบคำขวัญสำหรับเด็กว่า “ขอให้เด็กสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้า จงเป็นเด็กที่รักความก้าวหน้า” จึงได้ถือเป็นธรรมเนียมที่นายกรัฐมนตรีมีคำขวัญในโอกาสวันเด็กแห่งชาติ ปีละหนึ่งคำขวัญมาจนถึงปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2502 นี้ ยังเป็นปีแรกที่คณะกรรมการจัดงานวันเด็กแห่งชาติได้จัดพิมพ์หนังสือวันเด็กแห่งชาติ

เนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ ประกอบด้วยเนื้อหาประเภทสารคดี ได้แก่ พระบรมราโชวาทพระราชดำรัส พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต คำขวัญ สารนายกรัฐมนตรี สารรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ บทความเรียงความ บันทึกรายการ จดหมาย ฯลฯ และเนื้อหาประเภทบันเทิงคดี ได้แก่ นิทาน การ์ตูน และเรื่องสั้น โดยเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือวันเด็กแห่งชาติจำนวนมาก และมีอิทธิพลกับผู้อ่านที่เป็นเด็ก ได้แก่ เรื่องสั้น

เรื่องสั้น เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่มีพัฒนาการมาจากการแต่งนิยาย นิทานของไทยแต่เดิม ประกอบกับการรับอิทธิพลทางแบบอย่างการเขียนมาจากนักเขียนชาวตะวันตก เช่น โอ.เฮนรี่และกีย์ เดอโมปัสซังค์ ทำให้เกิดเป็นวรรณกรรมบันเทิงคดีร้อยแก้วแบบใหม่ของไทยขึ้นในราวปี พ.ศ. 2472 และนิยมเขียนกันอย่างแพร่หลายในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2472-2516 สายทิพย์ นุกูลกิจ [3] เรื่องสั้นเป็นวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีประเภทหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายในการดำเนินเรื่องเพียงประเด็นเดียวและไม่ซ้ำซ้อน ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องได้อย่างรวดเร็ว เรื่องสั้นแตกต่างจากนวนิยายทั้งในด้านโครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก บรรยากาศ และบทสนทนา เรื่องสั้นมักสะท้อนสภาพสังคม วัฒนธรรม และแนวความคิดของนักเขียนแต่ละยุคสมัยได้

ผู้วิจัยได้ทดลองเก็บตัวอย่างเบื้องต้นพบว่า ภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในเรื่องสั้นหนังสือวันเด็กแห่งชาติปรากฏในหลากหลายด้านซึ่งเกี่ยวกับสถาบันสังคม จำนวน 5 สถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการเมือง การปกครอง สถาบันเศรษฐกิจสถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา ดังตัวอย่างภาพสะท้อนสถาบันเศรษฐกิจพบภาพสะท้อนสังคมเรื่องดำรงตนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวอย่าง

“ที่สวนพอเพียงมีครบทุกอย่าง ทำให้เราไม่ต้องเสียเงินซื้อข้าว ซื้ออาหาร ประหยัดเงินได้ด้วย และถ้าพืชผลมีเยอะ เราก็สามารถเอาไปขายได้เงินอีก เห็นไหมว่าสวนพอเพียงมีประโยชน์ตั้งมากมาย คนที่นี้ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง คือ พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวในการดำรงชีวิต ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย จ่ายในสิ่งที่จำเป็น มีความประหยัดอดออม เพียงเท่านี้คนที่นี้ก็มีความสุขได้”

(หนังสือวันเด็กแห่งชาติ รวมใจเป็นหนึ่ง “พอดี มีสุข”. 2557: 113)

จากตัวอย่างข้างต้น พบภาพสะท้อนด้านสถาบันเศรษฐกิจ เรื่องการยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ทำให้ดำรงชีวิตด้วยความประหยัดอดออมและมีเหตุผล

นอกจากนี้ ด้านภาพสะท้อนวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสั้นหนังสือวันเด็กแห่งชาติเป็นสิ่งที่ผู้เขียนพยายามสอดแทรกไว้พร้อม ๆ กับภาพสะท้อนสังคม ด้วยเหตุที่วรรณกรรมเป็นกระจกสะท้อนสังคม และวัฒนธรรมควบคู่กันสองด้าน ดังตัวอย่างภาพสะท้อนวัฒนธรรมทางวัตถุ

ตัวอย่าง

คุณยายเริ่มเย็บกระดุมโดยใช้ไม้กลัดตรงจีบรอบกระดุมอย่างชำนาญ เมื่อเสร็จแล้วก็บอกให้ปิ่นและนกลองทำดู แล้วปิ่นก็รู้ว่าไม่ง่ายอย่างปากพูดจริง ๆ เพราะเมื่อใช้ไม้กลัดกลัดไปตอง ไปตองก็แตก ถ้าไม่แตกกระดุมที่ได้ก็จะบิด ๆ เบี้ยว ๆ ไม่งาม แต่คุณยายก็ให้กำลังใจชมว่า ใช้ได้แล้ว สำหรับเด็กเล็ก ๆ เท่าปิ่น ถ้าฝึกทำบ่อย ๆ ก็จะสวยงามขึ้น ๆ”

(หนังสือวันเด็กแห่งชาติ วิชาค่ายิ่งล้ำ สนิททรัพย์ “ละเลงขนมเบื้องด้วยปาก”. 2547: 94-95)

จากตัวอย่างข้างต้น สะท้อนวัฒนธรรมทางวัตถุ คือ การทำกระดุม ซึ่งสะท้อนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางวัตถุด้วยการถ่ายทอดวิธีการประดิษฐ์กระดุมให้แก่หลานทั้งสองคน คือ ปิ่นกับนก

นอกจากนี้ พบภาพสะท้อนวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ด้านค่านิยมใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังตัวอย่าง

ลูกก็เหมือนต้นกล้าที่กำลังจะโตขึ้นมาเพื่อเรียนรู้ทุกอย่าง ลูกจะต้องขยันหมั่นเพียรและเรียนหนังสือ เพื่อนำความรู้มาช่วยพ่อและแม่ สร้างอนาคตในหน้าที่การงานให้เจริญรุ่งเรือง สร้างความมั่นคงเป็นปึกแผ่นเหมือนเมล็ดพันธุ์ข้าวพระราชทานที่ปลูกในแผ่นดินไทย และกระจายพันธุ์ไปทั่วแผ่นดิน

(หนังสือวันเด็กแห่งชาติ มณีแห่งปัญญา “ต้นกล้าของแผ่นดิน”. 2543: 41)

จากตัวอย่างข้างต้น พบค่านิยมด้านใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยพ่อแม่เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนลูกให้ขยันใฝ่หาความรู้ และตั้งใจศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว และการประกอบอาชีพในอนาคต

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือวันเด็กแห่งชาติ ผู้วิจัยพบว่ามีงานวิจัยของภรณา พรหมเลิศ [4] ได้ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์เรื่องสั้นในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ” อุมาวัลย์ ชีซ่าง [5] ได้ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2523-2553” และภาววิณี

พนมวัน ณ อุรยา [6] ได้ศึกษาเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงของอุดมการณ์ความเป็นเด็กไทยในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พุทธศักราช 2502-2557” แต่ยังไม่มีการศึกษาในประเด็นเรื่องภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสั้นหนังสือวันเด็กแห่งชาติ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาในประเด็นดังกล่าว เพื่อให้ทราบอิทธิพลของงานเขียนเรื่องสั้นที่สะท้อนมุมมอง ความคิด ทศนคติของนักเขียนที่มองผ่านสังคมและวัฒนธรรมไปยังวรรณกรรมว่ามีลักษณะเด่นอย่างไร เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านและผู้สนใจศึกษาหนังสือวันเด็กแห่งชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสั้นหนังสือวันเด็กแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504-2563

วิธีดำเนินการวิจัย

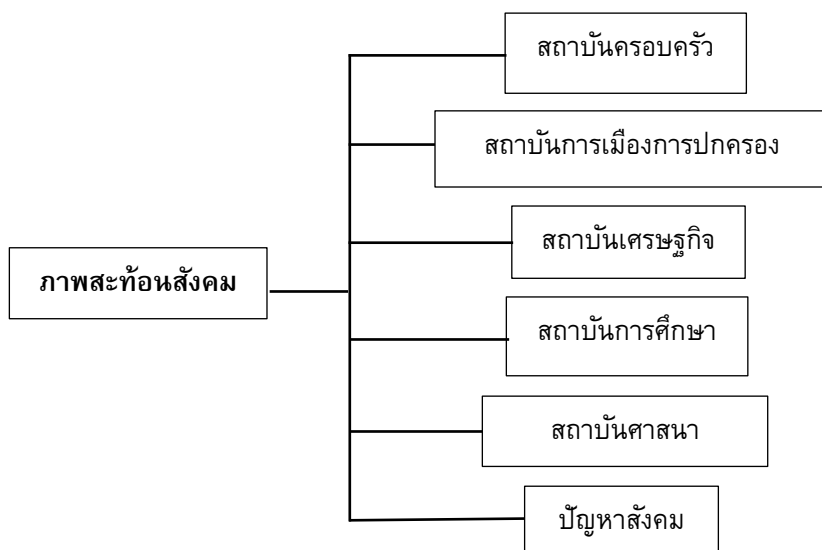
ขอบเขตของการวิจัย

เรื่องสั้นที่ปรากฏในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504-2563 จำนวน 56 เล่ม รวม 213 เรื่อง ยกเว้นปี พ.ศ. 2507 ที่ไม่มีการผลิตหนังสือวันเด็กแห่งชาติ และไม่ศึกษา ปี พ.ศ. 2506, 2512, 2551 ที่ไม่ปรากฏเนื้อหาในส่วนเรื่องสั้นภายในเล่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

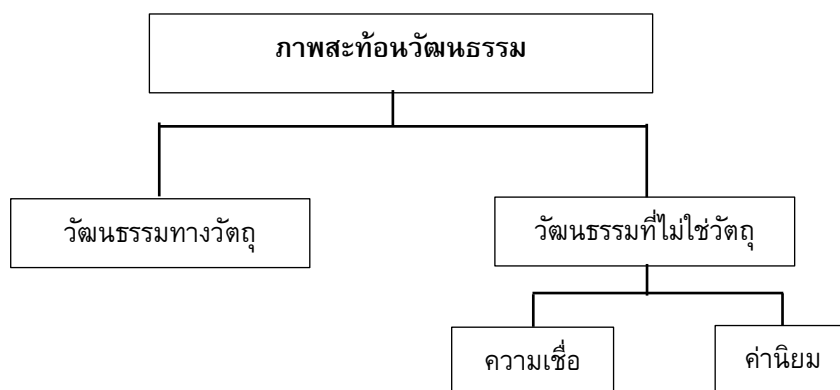
1. ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสั้นที่ปรากฏในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504-2563 จำนวน 56 เล่ม รวม 213 เรื่อง ยกเว้นปี พ.ศ. 2507 ที่ไม่มีการผลิตหนังสือวันเด็กแห่งชาติ และไม่ศึกษาปี พ.ศ. 2506, 2512, 2551 ที่ไม่ปรากฏเนื้อหาในส่วนเรื่องสั้นภายในเล่ม เพื่อบันทึกรายชื่อเรื่องสั้นของหนังสือวันเด็กแห่งชาติ ตามปีพุทธศักราช ชื่อหนังสือวันเด็กแห่งชาติ ชื่อเรื่องของเรื่องสั้นที่ปรากฏ และจำนวนเรื่องสั้นที่พบในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาพสะท้อนสังคม จำนวน 5 สถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา อีกทั้งด้านปัญหาสังคม ผู้วิจัยใช้กรอบการวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคม ดังนี้ ด้านสถาบันครอบครัว ใช้เกณฑ์ของปพาณี จิตวิวัฒนา [7] ทศนีย์ ทองสว่าง [8] ศิราพร ณ ถลาง และสรายุทธ ยะหะกร [9] ด้านสถาบันการเมืองการปกครอง ใช้เกณฑ์ของปรีชา เรื่องจันทร์ [10] และสัญญา สัญญาวิวัฒน์ [11] ด้านสถาบันเศรษฐกิจ ใช้เกณฑ์ของทศนีย์ ทองสว่าง [8] แดงอ่อน มั่นใจตน และสุภาสินี ตันติศรีสุข [12] และปรีชา เรื่องจันทร์ [10] ด้านสถาบันการศึกษา ใช้เกณฑ์ของยุบลวรรณ ตันธีรรัตน์ [13] ทศนีย์ ทองสว่าง [8] และสุภาวค์ จันทวานิช สุวรรณ สดาอานันท์ และสรายุทธ ยะหะกร [14] และด้านสถาบันศาสนา ใช้เกณฑ์ของยศ สันตสมบัติ [15] ทศนีย์ ทองสว่าง [8] และเสรี พงศ์พิศ [16] อีกทั้งพบด้านปัญหาสังคม ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ [11] เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาสังคมที่ปรากฏในเรื่องสั้นหนังสือวันเด็กแห่งชาติ

ภาพที่ 1 กรอบวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคม

3. การวิเคราะห์ข้อมูลภาพสะท้อนวัฒนธรรม ด้านวัฒนธรรมทางวัตถุ ผู้วิจัยใช้กรอบการวิเคราะห์ของเมอมาลย์ ราชภัณฑารักษ์ [17] และด้านวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ใช้กรอบการวิเคราะห์ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ [18] โดยนำตัวอย่างภาพสะท้อนวัฒนธรรมที่พบทั้งหมดมาพรรณนาวิเคราะห์พร้อมอธิบายตัวอย่างประกอบตามประเด็น

ภาพที่ 2 กรอบวิเคราะห์ภาพสะท้อนวัฒนธรรม

4. นำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ พร้อมอธิบายประกอบตัวอย่างตามประเด็นอภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในเรื่องสั้นหนังสือวันเด็กแห่งชาติ” ผู้วิจัยได้สรุปและอภิปรายผลตามลำดับ ดังนี้

1. ภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในเรื่องสั้นหนังสือวันเด็กแห่งชาติ

1.1 สถาบันครอบครัว พบภาพสะท้อนจำนวน 4 ด้าน ได้แก่

หน้าที่ของสถาบันครอบครัว พบการอบรมสั่งสอนให้รู้ระเบียบสังคม การให้ความรักและความอบอุ่น และการปกป้องและเลี้ยงดู ซึ่งสอดคล้องกับคิงส์เลย์ เดวิส [19] ที่ได้อธิบายถึงหน้าที่ทางสังคมของสถาบันครอบครัวในทุกสังคมไว้ดังนี้ คือ สร้างสมาชิกใหม่ เลี้ยงดูผู้เยาว์ กำหนดสถานภาพ และอบรมสั่งสอนระเบียบของสังคม

ประเภทของครอบครัว พบภาพสะท้อนครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวขนาดเล็กจำนวนมากกว่าครอบครัวขยาย สืบเนื่องจากส่วนมากเป็นครอบครัวในเมือง และเกิดจากสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจ ทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับปรีชา เรืองจันทร์ [10] ที่กล่าวว่า ครอบครัวมีแนวโน้มทรงตัวและลดปริมาณสมาชิกในครัวเรือน ทำให้การดูแลทั่วถึงขึ้น คนในครอบครัวมีแนวโน้มมีคุณภาพดีขึ้น และการแบ่งตามอำนาจความเป็นใหญ่ในครอบครัว พบครอบครัวที่บิดาปกครองหรือบิดาเป็นหัวหน้าครอบครัวจำนวนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับทัศนีย์ ทองสว่าง [8] ที่กล่าวว่าครอบครัวไทยนิยมยกย่องให้ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว มีหน้าที่คุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ และให้ความอุปการะเลี้ยงดูให้ความรักใคร่ให้เกียรติแก่สมาชิกในครอบครัวตามควรแก่ฐานะของตน เป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับเศรษฐกิจของครอบครัวและเป็นผู้นำของครอบครัว มีอำนาจและสิทธิมากที่สุดในการครอบครัว เป็นผู้บริหารภายในครอบครัวและเป็นผู้สืบสกุล บุตรจะต้องใช้นามสกุลของบิดาและภรรยา ต้องใช้นามสกุลของสามี

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมกับการเปลี่ยนแปลงบทบาทด้านต่าง ๆ ของสมาชิกในครอบครัว พบการเปลี่ยนแปลง 2 ประเภท ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงบทบาทในครอบครัวด้านการเป็นผู้นำครอบครัว โดยสังคมปัจจุบันผู้หญิงมีบทบาทในการเป็นผู้นำครอบครัวเช่นเดียวกับผู้ชาย เนื่องจากผู้หญิงมีความสามารถและศักยภาพที่ทัดเทียมกับผู้ชาย และพบการเปลี่ยนแปลงบทบาทในครอบครัว ด้านการเลี้ยงดูลูก โดยผู้หญิงมีบทบาทในการประกอบอาชีพนอกบ้านมากขึ้น สืบเนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจ รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายภายในครอบครัว อีกทั้งต้องการแบ่งเบาภาระจากหัวหน้าครอบครัว และยังคงสอดคล้องกับศิริพร ณ ถลาง และสรายุทธ ยะหะกร [9] ที่กล่าวว่าบทบาทในด้านการเลี้ยงดูลูกของผู้หญิงในสังคมเมืองส่วนใหญ่ได้ถูกแบ่งเวลาไปเพื่อทำงานนอกบ้านมากยิ่งขึ้น ภารกิจการเลี้ยงดูเด็กจึงอยู่ในความรับผิดชอบของพี่เลี้ยง สถานรับเลี้ยงเด็กอ่อนและเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์เด็ก ทำให้ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วและจะต้องทำงานนอกบ้านจะมีระดับความเครียดมากกว่าชายแต่งงานที่ทำงาน ทั้งนี้ เนื่องจากหญิงที่ทำงานนอกบ้านแล้วยังต้องรับภาระงานบ้านที่นอกจากจะมากแล้วยังเป็นงานที่สัมพันธ์กับระดับความเครียดด้วย

วิกฤตการณ์ในครอบครัว พบ 2 ประเด็น คือ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว อันเกิดจากปัญหาการทารุณทางร่างกายและทางจิตใจของลูก โดยปราศจากเหตุผล จนส่งผลกระทบต่อเด็กทั้งในด้านจิตใจและพฤติกรรม ทำให้เด็กรู้สึกที่บ้านไม่น่าอยู่ ขาดความอบอุ่น ไม่มีที่พึ่ง เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว และเกิดปัญหาการหนีออกจากบ้าน และเกิดจากปัญหาทางเศรษฐกิจภายในครอบครัว อันเกิดจากภาวะว่างงาน มีรายได้ตกต่ำ ค่าครองชีพสูงขึ้น มีจำนวนลูกมากเกินไป ทำให้เกิดความยากจน รายได้ไม่เพียงพอกับสมาชิกในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับทัศนีย์ ทองสว่าง [8] ที่กล่าวถึงความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ อันเกิดจากรายได้ในครอบครัวไม่สมดุลเพียงพอกับรายจ่าย ความไม่มั่นคงทางอาชีพหรือแม้แต่เหตุภายนอกอันเกิดจากความแปรผันในเรื่องค่าครองชีพ

ที่สูงขึ้นในขณะที่ค่าจ้างแรงงานยังคงต่ำเหมือนเดิม ปัญหาลูกมาก สมาชิกครอบครัวไม่อยู่ในวัยที่จะช่วยหารายได้ ขาดการประหยัดและเก็บออม สิ่งเหล่านี้อาจเป็นเหตุบีบบังคับทำให้เกิดวิกฤตการณ์ที่รุนแรงขึ้นในครอบครัวได้

1.2 สถาบันการเมืองการปกครอง พบภาพสะท้อนจำนวน 2 ด้าน ได้แก่

1.2.1 ด้านลักษณะสำคัญของประชาธิปไตย แสดงให้เห็นกระบวนการของประชาธิปไตย สิทธิและเสรีภาพ และการใช้เสียงข้างมาก ซึ่งสังคมไทยเป็นสังคมประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเต็มที่ โดยมีกฎหมายเป็นเครื่องควบคุมและกำกับดูแลให้เกิดความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญา เรื่องจันทร์ [10] ที่กล่าวถึงหลักการสำคัญของประชาธิปไตย ได้แก่ หลักเสรีภาพและความเสมอภาค สำหรับหลักเสรีภาพนั้นประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ คือ สิทธิ หน้าที่ และอิสรภาพ ผู้ที่ปรารถนาประชาธิปไตยจะต้องยึดถือหลักการทั้ง 3 นี้ ผลเมืองจะต้องมีสิทธิหน้าที่และอิสรภาพควบคู่กันไป

1.2.2 ด้านปัญหาทางการเมืองการปกครอง พบปัญหาทางการเมืองและการปกครอง 2 ประเภท ได้แก่ ปัญหาการคอร์รัปชัน และปัญหาการหวังผลประโยชน์ ซึ่งเป็นปัญหาที่สมควรบริหารจัดการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เนื่องจากเป็นปัญหาที่ทำลายระบบการบริหารราชการไทย ทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับสุพัตรา สุภาพ [20] ที่กล่าวถึงปัญหาการคอร์รัปชันเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งในประเทศที่พัฒนาแล้ว กำลังพัฒนา และด้อยพัฒนา เพราะเป็นปัญหาที่เป็นอุปสรรคขัดขวางความเจริญก้าวหน้าและการพัฒนาประเทศ การคอร์รัปชันซึ่งเป็นที่เฟื่องฟูและกระทบกระเทือนบุคคลส่วนใหญ่และเป็นที่ยกย่องวิพากษ์กันมาก คือ การคอร์รัปชันในวงราชการ และปัญหาการหวังผลประโยชน์ เป็นปัญหาทางการเมืองประเภทหนึ่งที่เกิดจากพฤติกรรมของคนที่มีมุ่งหวังผลประโยชน์จากอีกฝ่ายหนึ่ง ใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง โดยทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเสียผลประโยชน์หรือเสียสิทธิที่พึงจะได้รับ ซึ่งสอดคล้องกับสุพัตรา สุภาพ [20] ได้กล่าวถึงกลุ่มอิทธิพลไว้ว่า มนุษย์จะต้องประสบกับกลุ่มอิทธิพลเสมอ โดยเฉพาะในสังคมที่ซับซ้อนหรือสังคมสมัยใหม่ที่มีการใช้อำนาจทางการเมืองหรือที่มีข้อขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์ กลุ่มอิทธิพลจะพยายามใช้อิทธิพล เมื่อจำเป็นต้องรักษาผลประโยชน์ของตน โดยจะต่อสู้อุปสรรคต่าง ๆ เพื่อการดำรงอยู่ของตน ตลอดจนพยายามจะเข้าไปแทรกแซงในเรื่องที่ตนจะได้รับประโยชน์ โดยคนมีทุนทรัพย์สามารถจะมีอิทธิพลเหนือความคิดเห็นของคนทั่วไป

1.3 สถาบันเศรษฐกิจ พบภาพสะท้อนจำนวน 3 ด้าน ได้แก่

1.3.1 กิจกรรมในระบบเศรษฐกิจ พบ 3 ด้าน ได้แก่ การแลกเปลี่ยน การกระจายผลผลิต และการกระจายรายได้ ซึ่งเป็นพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์ที่พบได้ในชีวิตประจำวัน มักเกี่ยวข้องกับกระบวนการแสวงหาอาหาร การผลิตอาหาร การแลกเปลี่ยน และการบริโภคสินค้าต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญา เรื่องจันทร์ [10] ที่กล่าวว่า สถาบันเศรษฐกิจเป็นสถาบันที่กล่าวถึงวิธีการอยู่รอดของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การผลิต การจำแนกแจกจ่าย การแลกเปลี่ยน การบริโภค การบริการ

1.3.2 การยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสะท้อนภาพการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนด้วยความไม่ประมาท ใช้ชีวิตด้วยความพอเพียง พอประมาณ และมีเหตุผล โดยเริ่มตั้งแต่ในระดับครอบครัวและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแดงอ่อน มั่นใจตนและสุภาสินี ดันติศรีสุข [12] ที่ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติงานของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับประเทศ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์

1.3.3 ด้านปัญหาทางเศรษฐกิจ พบ 2 ด้าน ได้แก่ ปัญหาค่าครองชีพสูง ซึ่งสอดคล้องกับแดงอ่อน มั่นใจตน และสุภาสินี ดันติศรีสุข [12] ที่กล่าวถึงผลกระทบด้านสังคมอันเกิดจากปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ เช่น เรื่องสั้นที่ปรากฏในช่วงปี พ.ศ. 2540 จะสะท้อนปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ คือ คุณภาพชีวิตของคนระดับล่าง และระดับกลางลดลงมาก เกิดภาวะข้าวยากหามากแพง จำนวนคนจนสูงขึ้น ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจาย

รายได้มีมากขึ้นตลอดจนปัญหาด้านการศึกษาและปัญหาด้านสาธารณสุขมีมากขึ้น และพบภาพสะท้อนปัญหาเศรษฐกิจอันเกิดจากปัญหาการย้ายถิ่นฐานของคนในชนบทเข้ามาทำงานในเมืองหลวง ทำให้เกิดการทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดเมืองนอน เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ซึ่งเกิดจากสังคมเมืองมีโอกาสด้านเศรษฐกิจที่ดีกว่าทั้งในด้านการหารายได้และการมีงานทำ ซึ่งสอดคล้องกับทัศนีย์ ทองสว่าง [8] ที่กล่าวถึงปัญหาของสถาบันเศรษฐกิจไว้ว่า การโยกย้ายถิ่นของคนในท้องถิ่นต่าง ๆ ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน อันเนื่องมาจากการกว้านซื้อที่ดินของนายทุน เพื่อทำการเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งการเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างถนนหนทาง เขื่อน และการชลประทานทำให้คนในชนบทเกือบทุกภูมิภาคต้องทิ้งถิ่นฐานเดิมไปทำงานและอยู่อาศัยในที่ต่าง ๆ

1.4 สถาบันการศึกษา พบภาพสะท้อนจำนวน 4 ด้าน ได้แก่

1.4.1 หน้าที่ของสถาบันการศึกษา พบจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ รักษาและถ่ายทอดวัฒนธรรมให้กับสมาชิกของสังคม การส่งเสริมการเรียนรู้ในการเข้าสังคม ส่งเสริมการพัฒนาของบุคคล และการศึกษาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยโรงเรียนมีหน้าที่อบรมสั่งสอน ปลูกฝัง และถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นอายุหนึ่งไปยังอีกกลุ่มอายุหนึ่ง เพื่อเป็นการสืบสาน สืบทอดมรดกหรือประเพณีที่สำคัญของชาติไว้ไม่ให้สูญหาย ซึ่งสอดคล้องกับทัศนีย์ ทองสว่าง [8] ที่กล่าวว่า สังคมได้อาศัยโรงเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญในการให้การศึกษาเกี่ยวกับค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของมนุษย์ ตลอดชีวิตจนการสืบทอดอาชีพของบรรพบุรุษให้แก่นักเรียนนักศึกษาและเยาวชนของสังคมจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่งตลอดเวลา

1.4.2 บทบาทครู พบภาพสะท้อน จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการอบรมสั่งสอนศิษย์ ด้านฝึกนักเรียนให้มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ด้านสร้างเสริมกำลังใจ และด้านพยายามค้นหาความสนใจ ความสามารถ และความถนัดของนักเรียนแต่ละคนเพื่อหาทางส่งเสริมแนะนำเลือกวิชาและอาชีพแก่นักเรียนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสมร ทองดีและอนุชา ม่วงใหญ่ [21] ที่กล่าวถึงครูอาจารย์นับเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการส่งเสริมและพัฒนาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา โดยเฉพาะในระดับเด็กเล็ก ครูอาจารย์ได้ชื่อว่าเป็นพ่อแม่คนที่สองของเด็ก ทั้งนี้เพราะเป็นผู้ที่เด็กจะต้องอยู่ภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิดต่อจากแม่ ดังนั้นหน้าที่ของครูจึงมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชนในทุก ๆ ด้าน

1.4.3 บทบาทของรัฐบาล พบเรื่องการขยายโอกาสและการสนับสนุนทางการศึกษาของคนทุกระดับทุกประเภท ซึ่งสอดคล้องกับสุพัตรา สุภาพ [20] ที่กล่าวถึงการพัฒนาท้องถิ่นเป็นโครงการที่ยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นเพื่อให้ชุมชนและบุคคลเจริญ โดยอาศัยกำลังความสามารถของประชาชนและการช่วยเหลือของรัฐบาลร่วมกัน

1.4.4 ปัญหาทางการศึกษา พบปัญหาทางการศึกษาของคนชายขอบหรือคนยากจน ทำให้ขาดโอกาสทางการศึกษา และขาดโอกาสในการเลือกงานที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับสุพัตรา สุภาพ [20] ที่กล่าวถึงสาเหตุของความยากจนทำให้การศึกษาต่ำ ทำให้ไม่สามารถยกฐานะของตนได้ จึงต้องรับงานที่มีรายได้ต่ำ เพราะตนเองขาดความรู้

1.5 สถาบันศาสนา พบภาพสะท้อนจำนวน 4 ด้าน ได้แก่

1.5.1 ความเชื่อ พบจำนวน 5 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อด้านการตั้งชื่อ ความเชื่อด้านวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อด้านพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม และความเชื่อเรื่องชาติที่แล้ว

อิทธิพลทางความเชื่อของคนในสังคมจะมีส่วนสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางสังคม ในอดีตที่ผ่านมาความเชื่อของคนไทยแต่ดั้งเดิมไม่แตกต่างจากคนชาติอื่น คือ เชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นตัวตน ด้วยเหตุนี้สังคมไทยจึงสะท้อนความเชื่อออกมาในหลากหลายรูปแบบและมักสะท้อนพฤติกรรมทางสังคมของคนในยุคสมัยนั้น

1.5.2 ด้านพิธีกรรม พบจำนวน 2 ด้าน ได้แก่ การสวดมนต์ และพิธีอุปสมบท โดยด้านพิธีกรรมที่พบมีความเกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีของพุทธศาสนิกชน คนไทยมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา โดยจะมีการใช้สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา คือ พระสงฆ์และพระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์ในการประกอบพิธีกรรม เพื่อสร้างความเคารพน่าเชื่อถือและสร้างความเป็นสิริมงคลแก่ตน

1.5.3 ด้านการปฏิบัติทางศาสนา พบด้านการทำบุญตักบาตร ซึ่งสะท้อนภาพกิจวัตรประจำวันของพุทธศาสนิกชน อันแสดงถึงการทำบุญกุศล การชำระศาสนาให้ยืนยาว และการอุทิศบุญกุศลแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับทัศนีย์ ทองสว่าง [8] ที่กล่าวถึงค่านิยมของครัวไทยไว้ว่า คำสอนจากพระพุทธศาสนามีอิทธิพลทำให้คนไทยส่วนใหญ่มีค่านิยมในการทำบุญกุศลกันมาก ชาวพุทธมีความเชื่อในกฎแห่งกรรม การเวียนว่ายตายเกิด เชื่อว่าการทำบุญกุศลนั้นเป็นกรรมดีที่สะสมสร้างไว้แล้วจะส่งผลดีถึงอนาคตทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

1.5.4 ด้านสัญลักษณ์ พบสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา อันได้แก่ พระพุทธรูป และวัด โดยคนไทยเคารพและบูชาสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน เนื่องจากใช้ประกอบศาสนกิจและเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ

1.6 ปัญหาสังคม พบภาพสะท้อน จำนวน 5 ด้าน ได้แก่

1.6.1 ปัญหาความยากจน พบภาพสะท้อนปัญหาความยากจนทำให้เกิดอุปสรรคในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความเสื่อมโทรม อยู่ในสภาพที่ไม่ดี อดอยาก ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเอง และครอบครัว

1.6.2 ปัญหาอบายมุข พบภาพสะท้อนด้านปัญหาการดื่มสุรา การเล่นไพ่ การเล่นการพนัน และการคอบคนชู้เป็นมิตร ทำให้เกิดปัญหาครอบครัว ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และปัญหาการใช้ชีวิต

1.6.3 ปัญหายาเสพติด พบภาพสะท้อนด้านปัญหาการมีผู้สูมเสพยาเสพติดอันเกิดจากการหลงผิด อดอยาก และมีเพื่อนเกเรชักชวนให้เสพ และเกิดจากปัญหาครอบครัว

1.6.4 ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม เกิดจากสาเหตุสำคัญคือมนุษย์ พบภาพสะท้อนด้านปัญหาความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การทิ้งขยะลงในแม่น้ำ การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อทำการเกษตร ก่อสร้างถนน และการค้าขาย

1.6.5 ปัญหาแรงงานเด็ก สะท้อนจากปัญหาความยากจน ทำให้เด็กต้องดิ้นรนเพื่อหาเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการอดตาย ซึ่งถือเป็นภาวะทางสังคมรูปแบบหนึ่งที่ควรบริหารจัดการแก้ปัญหาให้หมดไปจากสังคมไทย

ปัญหาสังคมเป็นปัญหาใหญ่ที่คนในสังคมควรบริหารจัดการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพราะสะท้อนภาพความไม่น่าอยู่ของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพิเชษฐ คงโต [22] ได้ศึกษาเรื่องแนวความคิดและภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นของประชาคม ลุนาชัย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ สะท้อนภาพเมืองที่ไม่น่าอยู่ด้านปัญหาที่มีในสังคม เช่น ปัญหาการล่องละเมิดทางเพศ ปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหาความยากจนและปัญหาสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ผู้เขียนสะท้อนภาพเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ด้านการเมือง ผู้เขียนสะท้อนพฤติกรรมด้านลบของนักการเมืองที่ทำให้ประชาชนขาดศรัทธา ฯลฯ

2. ภาพสะท้อนวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสั้นหนังสือวันเด็กแห่งชาติ

2.1 วัฒนธรรมทางวัตถุ พบจำนวน 8 ด้าน ได้แก่ ด้านอาหาร ด้านการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ด้านการเลี้ยงสัตว์เพื่อต้องการแรงงานไว้ช่วยทำงาน ด้านการสร้างถนน ด้านการสร้างที่อยู่อาศัย ด้านดนตรี ด้านการละเล่น และด้านเทคโนโลยี ซึ่งเป็นวิธีการต่าง ๆ ที่มนุษย์คิดขึ้นมาแล้วสามารถสร้างทำให้เห็นเป็นรูปร่างได้ และเป็นการถ่ายทอดวิธีการทำหรือประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ที่สามารถถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปคนอีกรุ่นหนึ่งได้

2.2 วัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ พบจำนวน 2 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อและค่านิยม ซึ่งเป็นการถ่ายทอดในส่วนวิถีคิด เป็นแนวทางแห่งความคิดและแบบอย่างการปฏิบัติ โดยด้านความเชื่อนี้สะท้อนวัฒนธรรมทางความคิดของคนในสังคม จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ 1. ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เพื่ออบรมสั่งสอนคนให้ประพฤติตนเป็นคนดี มีศีลธรรม เมื่อประพฤติตนเป็นคนดี ย่อมได้รับสิ่งที่ดีตอบแทน แต่เมื่อใดประพฤติตนเป็นคนไม่ดี ย่อมได้รับสิ่งที่ไม่ดีตอบแทน 2. กฎแห่งกรรม เป็นผลจากการประพฤติปฏิบัติตนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสะท้อนความคิดความเชื่อในเรื่องโลกในอดีตและโลกในอนาคต 3. ผลจากการทำบาปและการทำบุญเป็นสิ่งที่เกิดจากการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม เมื่อใดกระทำความดี ผลจากการทำดีย่อมได้รับบุญกุศล แต่เมื่อใดกระทำความไม่ดี ผลจากการกระทำความไม่ดีย่อมเป็นการทำบาปให้แก่ตนเอง ทำให้ตนเองเกิดความเดือดร้อน ส่วนด้านค่านิยมสะท้อนค่านิยมหลัก 12 ประการ ได้แก่ 1. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน 3. กตัญญู ต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ 4. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม 5. รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทย 6. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ 7. เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย 8. มีระเบียบ วินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่ 9. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ 10. รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 11. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ และ 12. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามให้เด็กไทยได้ยึดถือและปฏิบัติตาม ซึ่งการปลูกฝังค่านิยมหลัก 12 ประการ นี้ สืบเนื่องจากแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 [23] ได้กล่าวถึงข้อมูลการสำรวจต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนไทย พบว่าเด็กและเยาวชนไทยยังมีจุดอ่อนหลายประการซึ่งเป็นภาพสะท้อนว่า เด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบันยังขาดหลักยึดเหนี่ยวที่พึงทางใจ รวมไปถึงการขาดคุณธรรมและจริยธรรม ด้วยเหตุนี้การปลูกฝังค่านิยมหลัก 12 ประการเข้าไปในเนื้อหาของเรื่องสั้นหนังสือวันเด็กแห่งชาติจะทำให้เกิดการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามที่สังคมและประเทศชาติต้องการ

สรุปและอภิปรายผล

1. ภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในเรื่องสั้นหนังสือวันเด็กแห่งชาติ ผลการศึกษาพบว่ามีภาพสะท้อนสถาบันสังคม จำนวน 5 สถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา และพบภาพสะท้อนปัญหาสังคม สถาบันครอบครัว พบจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ หน้าที่ของสถาบันครอบครัว ประเภทของครอบครัว การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมกับการเปลี่ยนแปลงบทบาทด้านต่าง ๆ ของสมาชิกในครอบครัว และวิกฤตการณ์ในครอบครัวสถาบันการเมืองการปกครอง พบจำนวน 2 ด้าน ได้แก่ ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยและปัญหาทางการเมืองการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ พบจำนวน 3 ด้าน ได้แก่ กิจกรรมในระบบเศรษฐกิจ การยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และปัญหาทางเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษา พบจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ หน้าที่ของสถาบันการศึกษา บทบาทครู บทบาทของรัฐบาล และปัญหาทางการศึกษา สถาบันศาสนา พบจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อ พิธีกรรม การปฏิบัติทางศาสนา และสัญลักษณ์ ปัญหาสังคม พบจำนวน 5 ด้าน ได้แก่ ความยากจน อดายมุข ยาเสพติด ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม และแรงงานเด็ก

2. ภาพสะท้อนวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสั้นหนังสือวันเด็กแห่งชาติ ผลการศึกษาพบว่ามีภาพสะท้อนวัฒนธรรม จำนวน 2 ประเภท ได้แก่ วัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ โดยวัฒนธรรมทางวัตถุ พบจำนวน 8 ด้าน ได้แก่ อาหาร การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ การเลี้ยงสัตว์เพื่อต้องการแรงงานไว้ช่วยทำงาน การสร้างถนน การสร้างที่อยู่อาศัย ดนตรี การละเล่น และเทคโนโลยี และวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ พบจำนวน 2 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อและค่านิยม ด้านความเชื่อ พบการสะท้อนความเชื่อทางศาสนา จำนวน 3 ด้าน

ได้แก่ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กฎแห่งกรรม และผลจากการทำบาปและการทำบุญ และด้านค่านิยม พบการสะท้อนค่านิยมหลัก 12 ประการ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรศึกษาภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในส่วนอื่น ๆ ของหนังสือวันเด็กแห่งชาติ เพื่อให้เห็นภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของหนังสือวันเด็กแห่งชาติทั้งหมด
2. ควรศึกษาภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทอื่น เช่น นวนิยาย นิทาน หนังสือแบบเรียนภาษาไทย
3. ควรศึกษาเปรียบเทียบภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสั้นที่ปรากฏในหนังสือวันเด็กแห่งชาติกับเรื่องสั้นที่ได้รับรางวัลซีไรต์ เพื่อให้เห็นมุมมองความคิดของนักเขียนที่สื่อนำไปที่ได้กว่ามีความเหมือนกันและแตกต่างกันอย่างไร

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ปีงบประมาณ 2564

เอกสารอ้างอิง

- [1] อิงอร สุพันธ์ุณี. (2554). *วรรณกรรมกับสังคม: ภาพสะท้อนจากนวนิยายปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [2] ยุรฉัตร บุญสนิท. (2535). *วรรณคดีกับสังคมเมือง*. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา พัฒนาการวรรณคดีไทย หน่วยที่ 8-15*. หน้า 721. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [3] สายทิพย์ นุกุลกิจ. (2534). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [4] กฤษณา พรหมเลิศ. (2543). *วิเคราะห์เรื่องสั้นในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ*. ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- [5] อุมาวลัย ชีซ่าง. (2555). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2523-2553*. ปรินญาณิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [6] ภาวณี พนมวัน ณ อยุธยา. (2560). *การเปลี่ยนแปลงของอุดมการณ์ความเป็นเด็กไทยในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พุทธศักราช 2502-2557*. ปรินญาณิพนธ์บัณฑิต (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- [7] ปภาณี วิถีพัฒนา. (2547). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- [8] ทศนีย์ ทองสว่าง. (2549). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- [9] ศิราพร ณ ถลาง, และสรายุทธ ยะหะกร. (2558). *เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 1-7*. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [10] ปรีชา เรืองจันทร์. (2563). *การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- [11] สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2553). *สังคมและวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- [12] แดงอ่อน มั่นใจตน, และสุภาสิณี ตันติศรีสุข. (2558). พัฒนาการเศรษฐกิจกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมไทย. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย*. หน้า 7-51. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [13] ยุบลวรรณ ดันธีรรัตน์. (2557). *มนุษย์กับสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- [14] สุภางค์ จันทวานิช, สุวรรณ สดาอานันท์, และสรายุทธ ยะหะกร. (2558). พื้นฐานความคิดทางสังคมและวัฒนธรรมไทย. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา สังคม และวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 1-7*. หน้า 4-11. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [15] ยศ สันตสมบัติ. (2540). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [16] เสรี พงศ์พิศ. (2559). หน่วยที่ 8 ไสยศาสตร์ในสังคมไทย. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย หน่วยที่ 8-15*. หน้า 294. พิมพ์ครั้งที่ 20. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [17] เฉลิมลาภ ราชภัณฑารักษ์. (2547). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: โครงการวิชาบูรณาการหมวดวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- [18] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *การติดตามและประเมินการส่งเสริมค่านิยมของคนไทย*. กรุงเทพฯ: เจริญผลกราฟฟิค.
- [19] David, Kingsley. (1969). *Human Society*. New York: The Macmillan Co.
- [20] สุพัตรา สุภาพ. (2546). *ปัญหาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- [21] สมร ทองดี, และอนุชา ม่วงใหญ่. (2553). หน่วยที่ 2 พัฒนาการของพฤติกรรมมนุษย์. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ หน่วยที่ 1-8*. หน้า 2-46. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [22] พิเชษฐ คงโต. (2545). *แนวความคิดและภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นของประชาคม ลุนาชัย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์*. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาไทย). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [23] กองนโยบายและแผนงานเยาวชน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2523). *แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน 5 ปี พ.ศ. 2525-2529*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.